

- *Основи технології вирощування монокристалів оксидних сполук (доповідач — член-кореспондент НАН України І.М. Притула)*
- *Моніторинг археологічних пам'яток України: сучасний стан та втрати в результаті воєнної агресії РФ (доповідач — член-кореспондент НАН України А.В. Буйських)*
- *Про нагородження відзнаками НАН України та Почесними грамотами НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України (доповідач — академік НАН України В.Л. Богданов)*
- *Кадрові та поточні питання*

ІЗ ЗАЛИ ЗАСІДАНЬ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ 13 грудня 2023 року

Засідання Президії НАН України 13 грудня 2023 р. відбулося під головуванням президента НАН України академіка НАН України А.Г. Загороднього.

Члени Президії НАН України заслухали дві доповіді: директора Інституту монокристалів НТК «Інститут монокристалів» НАН України члена-кореспондента НАН України **Ігоря Михайловича Притули** про основи технології вирощування монокристалів оксидних сполук та заступника директора Інституту археології НАН України члена-кореспондента НАН України **Алли Валеріївни Буйських** про сучасний стан моніторингу археологічних пам'яток України та їх втрати в результаті воєнної агресії РФ (стенограму див. на с. 87).

В останній доповіді йшлося про новий формат досліджень, запропонований науковцями Інституту археології НАН України і пов'язаний з моніторингом стану пам'яток археології на територіях, що постраждали від російської агресії. Насамперед ідеться про деокуповані регіони, а також про території, що не перебували в тимчасовій окупації, але зазнали руйнувань і ландшафтних перетворень унаслідок ворожих обстрілів.

З початком повномасштабного вторгнення російських військ у лютому 2022 р. під загрозою опинилися тисячі пам'яток археології, особливо ті, що безпосередньо знаходилися в зоні ведення бойових дій. Після звільнення частин Київської та Чернігівської областей роботи з археологічного моніторингу отримали цілком конкретні завдання, оскільки історичні ландшафти на цих територіях зазнали серйозних втручань та руйнувань. Оцінка їх стану була важливою з огляду на те, що ці області є ядром формування державності ще з часів Київської Русі і зберегли унікальні пам'ятки культури у вигляді архітектурних споруд, а також культурні нашарування численних городищ і могильників.

Крім того, на рівні обговорення та консультацій розпочалася підготовча робота з визначення розмірів компенсації за пошко-

дження або знищення внаслідок агресії Російської Федерації окремих категорій об'єктів нерухомого майна, до яких належать і пам'ятки археології. За міжнародними конвенціями і вітчизняним законодавством охорона культурної спадщини покладається на державу і центральний орган виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини — Міністерство культури та інформаційної політики України. Тому Інститут археології НАН України уклав меморандум про співробітництво з Українським державним інститутом культурної спадщини, що належить до сфери управління Мінкульту.

У 2022 р. було створено міжгалузеву робочу групу «Archaeological Landscapes Monitoring Group», до складу якої увійшли фахівці з 20 наукових та громадських організацій і яка працює за підтримки Німецького археологічного інституту та ЮНЕСКО. Слід зазначити, що руйнація та пошкодження пам'яток культурної спадщини, зокрема й пам'яток археології, є воєнним злочином, і ретельна фіксація цих протиправних дій дасть змогу в майбутньому притягнути агресора до відповідальності у міжнародних судових інституціях.

Загалом проаналізовано стан 836 археологічних пам'яток у 9 областях, а також у Криму (за супутниковими знімками). Польові дослідження проведено на 575 археологічних пам'ятках. Встановлено, що 167 пам'яток загальною площею 6667 м² пошкоджено внаслідок бойових дій, 9 пам'яток загальною площею 5620 м² — внаслідок будівельних робіт і 13 пам'яток загальною площею 12526 м² — внаслідок дій грабіжників.

Група фіксує факти руйнації та пошкодження археологічних пам'яток і вносить їх в електронну базу даних, разом із місцевими органами влади складає акти щодо порушень пам'яткоохоронного законодавства України, а також проводить просвітницьку роботу серед бійців ЗСУ.

Перші дослідження у вигляді фіксації пошкоджень було здійснено ще під час активних бойових дій навколо Києва, коли бійці підрозділів територіальної оборони виявили раніше невідоме поселення софіївського типу

трипільської культури і давнє поховання на цвинтарі церкви Св. Апостолів Петра і Павла на Куренівці.

В Інституті створено спеціальну Моніторингову експедицію під керівництвом кандидата історичних наук Всеволода Івакіна з двома загонами — Київським та Чернігівським. Проте не на всі заплановані об'єкти вдалося потрапити через наявність вибухонебезпечних предметів та практично щоденні обстріли. Зокрема, вже другий рік поспіль не вдається здійснити моніторинг стану комплексу пам'яток національного значення у Шестовиці.

У Києві в 2022 р. було досліджено 117 пам'яток археології, з них 32 виявилися пошкодженими земляними захисними об'єктами в Бабиному Яру, на Видубичах, Берковцях, хуторі Котур та в інших місцях. У Київській області протягом 2022–2023 рр. обстежено 123 археологічні пам'ятки, з них 52 виявилися пошкодженими. Знайдено також низку нових археологічних об'єктів. Зафіксовано руйнування археологічних пам'яток або втручання у культурний шар у м. Макарів, с. Білогородка, на середньовічному городищі Тумац та у с. Ходосівка.

У Чернігові на дитинці та в курганному некрополі середньовічного Чернігова на Болдиних горах зафіксовано воронки від влучання снарядів і споруджені інженерні конструкції. На території посаду літописного міста Сновськ (сучасний Седнів) виявлено бліндажі російських військових, зазнали пошкодження курганні насипи на північній околиці міста. В Острі на території городища є руйнування культурного шару, давніх фортифікаційних споруд, фундаменту середньовічної церкви, яка є пам'яткою національного значення. Загалом у Чернігові та області виявлено 40 пошкоджених археологічних пам'яток.

У 2023 р. моніторингові роботи поширено на Сумську область. Пошкодження у вигляді захисних траншей виявлено на курганному могильнику на околиці м. Суми та археологічному комплексі Дич. Здійснено археологічні дослідження перед початком робіт з укріплення пошкоджених фундаментів місцевого кра-

езнавчого музею у м. Охтирка, де знайдено низку артефактів модерного часу.

Одеський моніторинговий загін здійснив перші роботи у південно-західній частині Одеської області і зафіксував пошкодження по трасі Нижнього Траянового валу та у м. Ізмаїл.

Після підриву окупантами греблі Каховської ГЕС, за нашими оцінками, в зоні Каховського водосховища, Південно-Бузького і Березанського лиманів кількість потенційно постраждалих пам'яток може становити близько 200.

Набутий за неповні два роки досвід з організації моніторингових робіт, напрацьований алгоритм комунікації з владними і пам'яткоохоронними структурами відображено у значних за обсягами наукових звітах з матеріалами фіксації. Увага до таких робіт неабияк як у вітчизняних фахівців і громадськості, так і у міжнародної фахової спільноти. На всіх етапах роботи окремі результати та інформація, яку можна оприлюднювати, висвітлювалися на вітчизняних і закордонних (Польща, Швейцарія, Німеччина) конференціях, а також у друкованих публікаціях та інтернет-ресурсах. Проведені роботи мають значний науковий, практичний та суспільно-політичний потенціал, оскільки питання збереження української національної культурної спадщини, особливо з огляду на намагання Росії її знищити, актуальні як ніколи.

Роботи з моніторингу сприяли також появі на мапі України нових археологічних пам'яток. Здійснення таких досліджень допоможе й вирішенню нагальних питань їх обліку та охорони, а також посиленню координації з центральними та місцевими органами виконавчої влади, що ведуть облік і здійснюють охорону археологічної спадщини України, поглибленню співпраці з музейними та освітніми закладами України.

* * *

Члени Президії НАН України розглянули також низку поточних питань:

- погодили внесення до Верховної Ради України подання про відзначення Почесною грамотою Верховної Ради України академі-

Виступ члена-кореспондента НАН України Алли Валеріївни Буйських

ка-секретаря Відділення фізико-технічних проблем матеріалознавства НАН України, директора Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України, доктора технічних наук, професора, академіка Національної академії наук України Кривцуна Ігоря Віталійовича за багатолітню плідну творчу працю вченого-матеріалознавця, педагога і організатора наукових досліджень, вагомий внесок у координацію діяльності наукових установ відділення, забезпечення трансферу результатів досліджень і новітніх розробок в оборонний сектор промисловості держави та визначні заслуги перед Україною в розвитку науки, техніки і технологій у галузі електрозварювання;

- подовжили термін повноважень директора Державної наукової установи «Київський академічний університет» академіка НАН України Кордюка Олександра Анатолійовича на період дії воєнного стану в Україні;

- затвердили структуру, склад, Положення та основні напрями діяльності Наукової ради НАН України з проблем навколишнього середовища і сталого розвитку;

- погодили оновлений склад Національного комітету України з Програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера»;

- ухвалили рішення про створення Науково-координаційної ради НАН України з проблем зміни клімату, її склад та Положення;

- постановили, що галузева Угода між Національною академією наук України і Профспілкою працівників НАН України на 2021–2022 рр. діє до укладення нової угоди;

- затвердили скориговані плани підготовки та випуску видавничої продукції видавництвами НАН України у 2023 р.;

- доручили Видавничому дому «Академперіодика» НАН України видати в серії «Бібліографія вчених України» книгу «Микола Тимофійович Картель» у зв'язку з 75-річчям від дня народження академіка НАН України М.Т. Картеля та враховуючи його вагомий особистий внесок у розвиток фізичної хімії та фізико-хімічної медицини;

- заслухали інформацію президента Національного центру «Мала академія наук України» МОН України та НАН України академіка НАН України С.О. Довгого про взаємодію з ЮНЕСКО щодо шкоди, заподіяної сектору науки в Україні;

- погодили створення Інституту перспективних інформаційних технологій НАН України;

- задовольнили клопотання Ради молодих вчених НАН України, підтримане Комісією по роботі з науковою молоддю НАН України, щодо нагородження Грамотою Президії НАН України та Ради молодих вчених НАН України експертів і меценатів конкурсу «Найкращий молодий вчений Академії» 2023 року.

Призначено:

- академіка НАН України **Лібанову Еллу Марленівну** на посаду директора Інституту демографії та проблем якості життя Національної академії наук України;

- доктора технічних наук **Копійку Олега Валентиновича** виконувачем обов'язків директора Інституту перспективних інформаційних технологій НАН України.

Відзнакою НАН України «За наукові досягнення» нагороджено:

- завідувача відділу Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України члена-кореспондента НАН України **Гусиніна Валерія Павловича** за багатолітню плідну працю вченого-фізика, визначні наукові здобутки в галузі квантової теорії поля і

теорії елементарних частинок та високий науковий авторитет;

- академіка-секретаря Відділення хімії НАН України, директора Інституту хімії поверхні ім. О.О. Чуйка НАН України академіка НАН України **Картеля Микола Тимофійовича** за багатолітню плідну працю науковця, педагога і організатора наукових досліджень та вагомі творчі здобутки в галузі хімії високих енергій, хімії і фізики поверхневих явищ, фізико-хімії наноструктур і наноматеріалів.

Відзнакою НАН України «За професійні здобутки» нагороджено:

- радника при дирекції Державної установи «Інститут економіки та прогнозування НАН України» члена-кореспондента НАН України **Даниленка Анастолія Івановича** за багатолітню плідну діяльність вченого-економіста, високі професійні здобутки і творчі досягнення та вагомий особистий внесок у розв'язання проблем фінансово-кредитного регулювання вітчизняної економіки.

Відзнакою НАН України «За сприяння розвитку науки» нагороджено:

- ректора Українського державного університету імені Михайла Драгоманова члена-кореспондента НАН України **Андрущенка Віктора Петровича** за багатолітню плідну, наполегливу працю науковця і педагога, вагомий особистий внесок у розбудову вітчизняної вищої школи та активне сприяння формуванню наукового світогляду студентської молоді.

Відзнакою НАН України «Талант, натхнення, праця» нагороджено:

- наукового співробітника Фізико-механічного інституту імені Г.В. Карпенка НАН України кандидата технічних наук **Дацка Богдана Миколайовича** за натхненну наукову працю та особистий внесок у розв'язання актуальних проблем захисту металів від корозії;

- молодих вчених наукових установ Відділення фізико-технічних проблем енергетики НАН України – молодшого наукового співробітника Інституту електродинаміки НАН України доктора філософії **Береку Владислава Олеговича**; молодшого наукового співробітника Інституту проблем машинобудування ім. А.М. Підгорного НАН України кандидата технічних наук **Дехтярьова Кирила Георгійовича**; старшого наукового співробітника Інституту відновлюваної енергетики НАН України кандидата технічних наук **Мороз Анастасію Віталіївну**; старшого наукового співробітника Інституту газу НАН України кандидата технічних наук **Остапчук Марію Володимирівну** – за наполегливу плідну працю, вагомі творчі здобутки в

розвитку пріоритетних наукових досліджень у галузі енергетики, активне сприяння зміцненню енергетичної безпеки особистим внеском у проектування і впровадження інноваційних розробок та з нагоди Дня енергетика.

Подякою НАН України відзначено:

- слюсаря-ремонтника Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України **Карпенка Євгена Олександровича** за багаторічну сумлінну працю, високі професійні здобутки та вагомий особистий внесок у забезпечення стабільної роботи унікального експериментального і дослідного устаткування інституту;

- заступника директора з наукової роботи Інституту хімії високомолекулярних сполук НАН України кандидата хімічних наук **Мишака Володимира Дмитровича** за багаторічну плідну працю, вагомий внесок у науково-організаційне забезпечення діяльності інституту та особисті професійні здобутки;

- заступника керівника Сектору діловодства, контрольно-облікової та архівної роботи Секретаріату Президії НАН України **Меську Валентину Дмитрівну** за багатолітню сумлінну високопрофесійну працю, особистий внесок в організацію роботи сектору та відповідальне ставлення до виконання посадових обов'язків і доручень керівництва;

- співробітників Державної установи «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України» — старшого наукового співробітника інституту кандидата економічних наук **Андрусин Наталію Іванівну**; кандидата економічних наук **Бачинську Марію Володимирівну**; кандидата географічних наук **Теслюка Романа Тадейовича**, а також історика, журналіста **Мартинюка Ростислава Михайловича** за значні здобутки в дослідженні історичної, демографічної й освітньої проблематики наслідків кризових подій Голодомору — геноциду українців у 1932—1933 рр. та вагомий особистий внесок у збереження історичної пам'яті українського народу;

- молодих вчених наукових установ Відділення фізико-технічних проблем енергетики НАН України — наукового співробітника Інституту загальної енергетики НАН України доктора філософії **Буратинського Ігоря Михайловича**; молодшого наукового співробітника Інституту проблем моделювання в енергетиці ім. Г.Є. Пухова НАН України **Кириленка Юрія Олександровича** — за наполегливу плідну працю, вагомий творчі здобутки в розвитку пріоритетних наукових досліджень у галузі енергетики, активне сприяння зміцненню енергетичної безпеки особистим внеском у проектування і впровадження інноваційних розробок та з нагоди Дня енергетика.

Почесною грамотою Президії НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України нагороджено:

- старшого наукового співробітника Інституту проблем безпеки атомних електростанцій НАН України кандидата біологічних наук **Паренюк Олену Юрївну** за наполегливу творчу працю та особистий внесок у розвиток наукових досліджень впливу життєдіяльності мікроорганізмів на біологічне вилюговування радіонуклідів на забруднених ґрунтах;

- старшого наукового співробітника Інституту технічної теплофізики НАН України кандидата технічних наук **Самойленко Катерину Миколаївну** за наполегливу творчу працю та особистий внесок у розроблення ефективних методів енергозаощадження під час переробки органічної сировини;

- старшого наукового співробітника Інституту теплоенергетичних технологій НАН України кандидата технічних наук **Ясинецького Андрія Олексійовича** за наполегливу творчу працю та особисті здобутки в розробленні й впровадженні інноваційних технологій зменшення шкідливих викидів під час спалювання палива.

За матеріалами засідання підготувала О.О. Мележик